

РОЗДІЛ III. **Методичні засади та інноваційні технології професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва**

УДК 378.041–51:78]:159.923

Бондаренко Л.А.,

доцент кафедри теорії та методики музичного мистецтва
Інституту мистецтв
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук

Професійний саморозвиток майбутнього вчителя музичного мистецтва у змісті мистецької освіти

У статті проаналізовано зміст навчання майбутнього фахівця у сфері музично-педагогічної освіти, обґрунтовано розробку та впровадження в освітній процес вищого мистецького навчального закладу спецкурсу «Основи професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики», охарактеризовано принципи його побудови, розкрито зміст і форми організації пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення спецкурсу.

Ключові слова: професійний саморозвиток майбутнього вчителя музики, зміст мистецької освіти.

Бондаренко Л.А.

Профессиональное саморазвитие будущего учителя музыкального искусства в содержании творческого образования

В статье проанализировано содержание обучения будущего специалиста в сфере музыкально-педагогического образования, обоснованы разработка и внедрение в образовательный процесс высшего учебного заведения спецкурса «Основы профессионального саморазвития будущего учителя музыки», охарактеризованы принципы его построения, раскрыты содержание и формы организации познавательной деятельности студентов в процессе изучения спецкурса.

Ключевые слова: профессиональное саморазвитие будущего учителя музыки, содержание творческого образования.

Bondarenko L.A.

Professional Self-Development of Future Music Teacher in Content of Art Education

The article analyzes the content of future professionals training in the field of art education, substantiates development and implementation into the educational process the higher educational establishments a special course "Backgrounds of Future Music Teacher's Professional Self-Development", describes the principles of its creation, presents the essence of the content and form of arranging students' cognitive activity in the process of study of a special course. The problem of personal and professional self-development is one of the urgent at the present stage of development of education in general and art education, in particular. Increasing public requirements for future professionals' qualification, their compliance with market needs

cause the introduction of the content and innovative technology of training aimed at the result which is reflected in the formation of graduate's professional competence gaining of which is also caused by his ability to professional self-development. The proposed program of special course "Backgrounds of Future Music Teacher's Professional Self-Development" reflects the key philosophical, psychological, educational, and professional knowledge in professional self-development, which is a theoretical and practical basis for the formation of future music teacher's readiness to professional self-development. Practical activities are closely related to the content of lectures and focused on consolidation and clarification of important principles of theoretical material with the use of different methods and forms of teaching, in particular dialogue, discussion, role playing, testing, training, questioning, diagnosing of students' personal qualities etc. Tasks for students' independent work are aimed for the development of skills of independent learning and professional self-development.

Key words: future music teacher's professional self-development, art education content.

Постановка проблеми. Проблема особистісного та професійного саморозвитку особистості є однією з актуальних на сучасному етапі розвитку освіти взагалі та мистецької зокрема. Підвищення суспільних вимог до кваліфікації майбутніх фахівців, їх відповідності запитам ринку зумовлюють необхідність упровадження змісту та інноваційних технологій навчання, зорієнтованих на результат, що відображається у сформованості професійної компетентності випускника, набуття якої також зумовлюється його здатністю до професійного саморозвитку. Таким чином, організація освітнього процесу та його змістове наповнення у вищих мистецьких навчальних закладах має організовуватися на засадах суб'єктності, створення умов для особистісного розвитку, творчої самореалізації та професійного саморозвитку кожного громадянина України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з означеної проблеми показав, що особливості професійного саморозвитку майбутніх вчителів розглядаються в дисертаційних дослідженнях Г. Бистрюкової, Л. Бондаренко, М. Костенко, Т. Стрітьєвич, Т. Тихонової, П. Харченко, Р. Цокура та ін.

Мета статті — проаналізувати проблему професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики у змісті мистецької освіти.

Завдання: проаналізувати зміст навчання майбутнього фахівця у сфері мистецької освіти; обґрунтувати розробку та впровадження в освітній процес вищого мистецького навчального закладу спецкурсу «Основи професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики»; охарактеризувати принципи його побудови, розкрити зміст і форми організації пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення запропонованого спецкурсу.

Виклад основного матеріалу. Сучасна освітня парадигма, заснована на гуманістичних засадах, висуває на перший план у навчально-виховному процесі розвиток суб'єктності студентів, їх самостійність, ініціативність, здатність до професійного зростання. Підготовка майбутніх педагогів, зокрема вчителів музики, має

спрямовуватися на формування готовності студентів до професійного саморозвитку як основи для досягнення вершин педагогічної майстерності та самореалізації у професії. Для формування досліджуваної готовності необхідним є певний рівень знань, умінь, досвіду практичної діяльності, розвитку відповідних якостей, сформоване ставлення до предмета діяльності та здатність застосовувати все це на практиці, тобто володіння професійними компетентностями на потрібному рівні. Водночас успішне опанування компетентностей є малоімовірним, якщо воно не супроводжується постійним самовдосконаленням, самонавчанням, саморозвитком [1].

Професійний саморозвиток майбутнього вчителя музики передбачає здатність постійно удосконалювати свої особистісні та професійні якості, що виявляється у бажанні та спроможності постійно коригувати власне фахове зростання. Майбутні фахівці повинні вміти проектувати та організувати саморозвивальну діяльність, метою якої є реалізація внутрішніх потенцій та забезпечення конкурентоспроможності на сучасному ринку праці [2].

Професійна підготовка майбутніх учителів музики у вищих навчальних закладах України регламентується Законом України «Про вищу освіту» (2012) [3], положеннями Національної рамки кваліфікацій (2011) [4], галузевими стандартами вищої освіти. Ці документи визначають освітньо-кваліфікаційні характеристики випускників вищих навчальних закладів відповідних напрямів підготовки.

Зміст навчання майбутнього фахівця у сфері мистецької освіти відображено у галузевому стандарті вищої освіти «Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра, спеціаліста та магістра за спеціальностями напрямом 6.020204 «Музичне мистецтво». Загальний обсяг навчального процесу, визначеного на підготовку магістрів, становить 4320 год / 120 кредитів.

Нормативна частина освітньо-професійної програми (ОПП) представлена циклом дисциплін гуманітарної, професійно-педагогічної та науково-предметної підготовки. Гуманітарна підготовка спрямована на формування

світоглядних, громадянських та комунікативних компетентностей. Сюди входять такі дисципліни: «Філософія культури», «Ділова іноземна мова», «Інтелектуальна власність».

Професійна педагогічна підготовка забезпечує теоретичну основу та здобуття практичних умінь і навичок за обраною спеціальністю і формує психолого-педагогічну, управлінську, методичну, художньо-естетичну, музично-теоретичну, інструментально-педагогічну, вокально-педагогічну, диригентсько-хорову компетентності. Вона передбачає вивчення таких навчальних дисциплін, як «Педагогіка вищої школи», «Психологія вищої школи», «Теорія музичної освіти», «Методика викладання дисципліни кваліфікації у вищій школі», «Хорове диригування», «Хоровий клас і практика роботи з хором», «Вокал», «Основний музичний інструмент», «Оркестровий клас», «Охорона праці в галузі», «Цивільний захист».

До науково-предметної підготовки, результатом якої є сформованість методологічної компетентності, належать «Нові педагогічні технології навчання», «Методологічні засади науково-педагогічних досліджень», «Методологія музично-педагогічної освіти», «Методологія наукових музично-педагогічних досліджень».

Варіативна частина ОПП передбачає індивідуалізацію фахової підготовки майбутніх фахівців та включає перелік рекомендованих для вибору студентами дисциплін за циклами гуманітарної, професійно-педагогічної та предметно-наукової підготовки за спеціальностями. Оскільки варіативна частина ОПП є відкритою, то вищі навчальні заклади мають право розширити список пропонуваніх дисциплін, враховуючи потреби студентів та роботодавців. Вона складається з таких навчальних курсів: «Сучасна музика», «Практикум за кваліфікацією», «Сучасні музично-інформаційні технології», «Концертмейстерський клас», спецкурси зі спеціалізації.

Здійснений аналіз дав змогу виокремити у навчальних планах складову підготовки майбутніх фахівців у сфері музичного мистецтва, яка уможливорює формування готовності студентів до професійного саморозвитку. Це навчальні дисципліни нормативної частини, а саме: «Педагогіка вищої школи», «Психологія вищої школи», «Методологія музично-педагогічної освіти», «Методологія наукових музично-педагогічних досліджень» тощо.

Однак вищезазначені дисципліни є лише опорою для формування готовності студентів мистецьких спеціальностей до професійного саморозвитку, бо не повною мірою відображають специфіку музично-педагогічної діяльності майбутніх фахівців. Тому ми вважаємо, що в освітній процес вищих мистецьких навчальних закладів необхідно впровадити спеціальний курс, який би ознайомив студентів із проблематикою професійного саморозвитку, сприяв формуванню їхніх

саморозвивальних знань і вмінь та музично-педагогічної аксіосфери.

Таким чином, нами створено та впроваджено у навчальний процес спецкурс «Основи професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики», який покликаний сприяти узагальненню та систематизації філософських, психолого-педагогічних, музикознавчих та спеціальних знань, спрямованих на теоретичне та практичне осмислення проблеми професійного саморозвитку особистості.

Метою вивчення спецкурсу «Основи професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики» є формування готовності студентів до професійного саморозвитку через оволодіння теоретичними основами, системами музично-педагогічних норм і цінностей, набуття практичних навичок здійснення власного професійного самовдосконалення. Дана мета конкретизується у таких завданнях: розширення і поглиблення знань студентів у сфері професійного саморозвитку; актуалізація у майбутніх фахівців мотивації до професійного зростання; формування ціннісного ставлення до музично-педагогічної професії; оволодіння уміннями професійного саморозвитку (самоосвіти, рефлексії, саморегуляції, самоактуалізації, самоорганізації); засвоєння основ проектних технологій.

Програму спецкурсу укладено відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчання. Програма визначає обсяг знань, які мають здобути студенти згідно з освітньо-кваліфікаційною характеристикою, порядок вивчення навчального матеріалу спецкурсу, належне методичне забезпечення й технологію оцінювання навчальних досягнень студентів.

У ході вивчення спецкурсу майбутні фахівці мають здобути знання про філософські та психологічно-педагогічні витоки феномена професійного саморозвитку, сутність та специфіку професійного саморозвитку, мотиваційну основу професійного саморозвитку, мету, складові, етапи здійснення, механізми, форми, методи професійного саморозвитку, проектні технології як засіб професійного саморозвитку.

У результаті засвоєння спецкурсу студенти повинні виробити вміння застосовувати методи та прийоми професійного саморозвитку, розробляти індивідуальні та групові творчі проекти, складати проект власного професійного саморозвитку, реалізовувати, аналізувати та коригувати цей процес. А також сформувати такі предметні компетентності, як здатність формувати позитивну мотивацію власного професійного зростання, використовувати методи професійного саморозвитку, розробляти індивідуальні та групові творчі проекти, складати проект власного професійного саморозвитку, реалізовувати, аналізувати та коригувати процес свого професійного саморозвитку.

Викладання спеціального курсу ґрунтується на принципах систематизації та інтегрування множини філософських, психолого-педагогічних, музично-теоретичних та виконавських знань, індивідуалізації навчання, різномірного діалогу та ціннісної взаємодії між світом музичного мистецтва, вчителем та студентом, гуманістичної спрямованості педагогічного процесу, зв'язку теорії з практикою.

Змістове наповнення спеціального курсу здійснювалося через організацію навчально-виховного процесу на основі діалогу та дискусії (взаємодія й обмін інформацією та енергією з музично-освітнім і соціальним середовищами), ігрового моделювання (ділові ігри), самостійної пізнавальної діяльності студентів (творчо-евристичні завдання).

У структурі спецкурсу 4 модулі, 8 тем (162 години, з них — 28 лекційних, 26 практичних і 91 година самостійної роботи).

Основними видами лекційних занять у ході опанування спецкурсу були проблемні лекції, лекції-візуалізації, лекції на основі дискусійної моделі тощо. У змісті лекційного матеріалу спецкурсу розкривалися:

— філософські аспекти саморозвитку особистості: минуле та сучасність (тема 1 «Саморозвиток особистості: філософський дискурс», 2 год);

— теорії саморозвитку особистості у зарубіжній та вітчизняній психології; дослідження питання саморозвитку особистості у контексті загальних проблем педагогіки; сутність і зміст професійного саморозвитку у світлі різноманітних концепцій (акмеологічний, суб'єктний, аксіологічний, синергетичний, компетентнісний підходи) (тема 2 «Саморозвиток особистості як психолого-педагогічна проблема», 4 год);

— поняття та специфіка професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики; форми, методи, етапи, механізми професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики (тема 3 «Зміст, форми й методи професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики», 4 год);

— поняття мотивації поведінки та діяльності людини; мотиваційна сфера особистості: потреби, мотиви, інтереси, цінності; зовнішня та внутрішня мотивація, особливості мотиваційного процесу; функції мотивації (тема 4 «Мотивація професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики», 4 год);

— самоосвіта як джерело професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики: методи і прийоми; рефлексія у професійному саморозвитку майбутнього вчителя музики: самоаналіз, самооцінка, самоконтроль; рефлексивні техніки та прийоми; поняття саморегуляції процесу професійного саморозвитку; самоактуалізація як вияв творчого самовираження вчителя музики: умови та шляхи досягнення; самоорганізація

як стратегія та механізм професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики: технології побудови проекту саморозвитку (тема 5 «Складові професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики», 4 год);

— педагогічне проектування як діяльність, спрямована на розробку та реалізацію освітніх проектів; метод проектів: історія, зміст, структура, класифікація, функції; розробка та впровадження індивідуальних та групових музично-освітніх творчих проектів у процесі фахової підготовки майбутнього вчителя музики (тема 6 «Проектні технології як інноваційний ресурс та засіб готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку», 4 год);

— готовність майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку: роль, зміст, функції; структура готовності: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, рефлексивно-діяльнісний компоненти (тема 7 «Готовність майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку», 2 год);

— критерії та рівні сформованості готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку; методи її діагностики (тема 8 «Діагностика готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку», 4 год).

Практичні заняття мали пізнавальний та творчо-розвивальний характер. На практичних заняттях у ході опанування спецкурсу використовувалися такі форми та методи роботи: рольові ігри, навчальні дискусії, публічний диспут, тренінги, тестування, анкетування, діагностування особистісних якостей студентів тощо. Таким чином, зміст практичних занять передбачав залучення до різних видів дослідницької, творчо-навчальної, діагностувальної діяльності та мав на меті:

— систематизацію різних концепцій щодо проблеми професійного саморозвитку, пошук консенсусу при визначенні цього феномена (тема 1 «Саморозвиток особистості: філософський дискурс», тема 2 «Саморозвиток особистості як психолого-педагогічна проблема»);

— взаємодію у спірних ситуаціях, аргументування та обстоювання своєї позиції, самовираження, подолання страху перед публічними виступами (тема 3 «Зміст, форми й методи професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики»);

— виявлення актуальних мотивів діяльності, ступеня мотивації досягнення цілей (невисокий, середній, високий), мотивації успіху та страху невдач (страх невдачі або прагнення успіху); оцінку свого стану готовності саморозвиватися у професії (тема 4 «Мотивація професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики»);

— діагностування рівнів виявлення рефлексивності студентів (тема 5 «Складові професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики»);

— засвоєння алгоритму проектування та організації поетапної роботи над виконанням проекту (тема 6 «Проектні технології як інноваційний ресурс та засіб готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку»);

— визначення компонентної структури, функцій, педагогічних умов готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку (тема 7 «Готовність майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку»);

— виявлення рівнів сформованості готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку (тема 8 «Діагностика готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку»).

Організація самостійної роботи студентів зі спецкурсу будувалася шляхом залучення їх до опрацювання додаткового навчального матеріалу, творчої реалізації набутих знань і вмінь. Самостійна робота студентів містила завдання дослідницького та творчо-евристичного спрямування. Дослідницькі завдання мали на меті вдосконалення умінь самостійної пізнавальної діяльності, оволодіння методами та прийомами самоосвіти. Творчо-евристичні завдання передбачали розвиток творчої діяльності, виявлення

нахилів та здібностей студентів, їхнього рівня готовності до професійного саморозвитку.

Висновки. Отже, у статті проаналізовано зміст навчання майбутнього фахівця у сфері мистецької освіти, обґрунтовано розробку та впровадження в освітній процес вищого мистецького навчального закладу спецкурсу «Основи професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики», охарактеризовано принципи його побудови, розкрито зміст і форми організації пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення спецкурсу. Запропонована програма спецкурсу відображає ключові філософські, психолого-педагогічні та фахові знання у сфері професійного саморозвитку, які є теоретико-практичною основою формування готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку. Практичні заняття тісно пов'язані зі змістом лекцій та орієнтовані на закріплення й уточнення важливих положень теоретичного матеріалу за допомогою різних методів та форм викладання, а саме: діалогу, дискусії, публічного диспуту, рольової гри, тестування, тренінгу, анкетування, діагностування особистісних якостей студентів тощо. Завдання ж для самостійної роботи студентів спрямовуються на розвиток умінь самоосвітньої і самотворчої діяльності.

ДЖЕРЕЛА

1. Бондаренко Л.А. Компетентнісні основи професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики в процесі інструментально-виконавської підготовки / Л.А. Бондаренко // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. — 2012. — Вип. 1–2. — С. 150–154.
2. Бондаренко Л.А. Формування готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку у процесі інструментально-виконавської підготовки : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Лариса Анатоліївна Бондаренко. — К., 2014. — 235 с.
3. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14> — Назва з екрана.
4. Національна рамка кваліфікацій : додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 // Вища школа. — 2012. — № 3. — С. 104–111.